

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การจัดการศึกษาของประเทศไทยนั้น ยึดหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ปรับปรุง พ.ศ. 2545) ซึ่งมีจุดเน้นที่ว่า การจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน การศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบนั้น เป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

หลังจากนั้น กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระยะต่อมา ก็มีเป้าหมายและหลักการในทิศทางเดียวกัน เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 49 ได้ระบุถึงบุคคลมีสิทธิเสมอกันในการได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และการจัดการศึกษาอบรมในรูปแบบต่างๆ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสม และมาตรา 8 (4) ได้ระบุถึงการส่งเสริมสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้ท้องถิ่น ชุมชน และเอกชนจัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2550) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560) มียุทธศาสตร์ในการพัฒนายุทธศาสตร์หนึ่งที่เน้นให้คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และได้เสนอแนวทางและกลไกในการไปสู่เป้าหมายดังกล่าวไว้หลายแนวทาง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรท้องถิ่น สถาบันต่างๆ ในท้องถิ่น ช่วยพัฒนาการศึกษาและจัดการเรียนรู้แก่ประชาชนในชุมชน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งเป็นแผนการศึกษาของชาติระยะยาว 20 ปี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 ในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ และปรากฏว่าจุดเน้นอย่างหนึ่งในยุทธศาสตร์การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายก็คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะภาคประชาชน องค์กรท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายในท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและจัดการศึกษาแก่ประชาชน

จากกฎหมาย นโยบาย และแผนการจัดการศึกษาของประเทศ ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาวจะพบว่า ต่างให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิต คือมุ่งให้ประชาชนทุกกลุ่มอยู่ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และในกฎหมาย นโยบาย และแผนฯ แต่ละฉบับได้กำหนดแนวทางหรือยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย และหนึ่งในยุทธศาสตร์เหล่านั้นที่มีความสอดคล้องกัน ก็คือ การให้ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและจัดการศึกษา โดยเฉพาะองค์กรและสถาบันต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรและภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นนั้น ทุกภาคส่วนหนึ่งที่น่าจะมีส่วนช่วยส่งเสริมและจัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในท้องถิ่น ก็คือ “ผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ในปัจจุบันนี้พบว่า จำนวนประชากรผู้สูงอายุของประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากความก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุขและเทคโนโลยี สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน จำนวนประชากรผู้สูงอายุมีอัตราการเพิ่มอย่างต่อเนื่อง ดังสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557) พบว่า ในปี 2553 มีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 8.41 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี 2554 เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.75 ในปี 2555 เพิ่มขึ้นร้อยละ 9.12 ปี 2556 เพิ่มขึ้นร้อยละ 9.52 ปี 2557 เพิ่มขึ้นร้อยละ 9.93 นอกจากนี้จากการคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2553-2583 ของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คาดว่า ในปี พ.ศ.2563 จะมีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 19.1 ปี 2575 จะเป็นร้อยละ 26.6 และในปี 2583 จะมีถึงร้อยละ 32.1 การมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ต้องให้การดูแลและจัดบริการด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุได้อย่างเหมาะสม

เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ หลายด้าน ได้แก่ ด้านร่างกายจะเป็นไปในลักษณะเสื่อมถอยลง ความคล่องแคล่วของการเคลื่อนไหวลดลง สายตาและการได้ยินก็จะเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ด้านอาชีพการงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ลดบทบาทจากการทำงานลงซึ่งส่งผลต่อรายได้ประจำที่เคยได้รับ แต่ผู้สูงอายุบางส่วนก็ยังคงต้องหางานทำหรือประกอบอาชีพอยู่เพื่อเลี้ยงตนเอง เนื่องจากไม่มีบุตรหลานดูแลและฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ยังต้องหางานหรือหารายได้เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง แต่รายได้อาจจะไม่เท่าเทียมกับเมื่ออยู่ในวัยทำงาน ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุจะรู้สึกเหงาหรือว่าเหว่บ่อย เนื่องจากลดบทบาทจากหน้าที่การงานและสังคมลง การพบปะผู้คนหรือเข้าสังคมน้อยลง ในรายที่คู่ครองจากไปหรือต้องอยู่ตามลำพัง ความเหงา ความว่าเหว่จะมีมากขึ้น เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า เมื่ออยู่ในวัยสูงอายุ ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมาย ดังนั้น ผู้สูงอายุจะต้องปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

ถึงแม้ว่าผู้สูงอายุจะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมถอยลงของร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคมดังกล่าวมาแล้ว แต่หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่งก็จะพบว่า ความสูงวัยนั้นก็ก็เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะผู้สูงอายุได้สั่งสมความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ด้านต่างๆ ของชีวิตมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งประสบการณ์เหล่านั้นไม่สามารถจะแสวงหาจากตำราเล่มใดๆ ได้ หากแต่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เป็นแหล่งความรู้ เป็นผู้ที่มีความชำนาญ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้และประสบการณ์ด้านอาชีพ ด้านประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนเป็นภูมิปัญญาด้านต่างๆ นอกจากนี้ ท่านยังเป็นสายใยแห่งครอบครัวช่วยเชื่อมต่อระหว่างบุคคลช่วงวัยต่างๆ ของครอบครัว

ผู้สูงอายุต้องการจะทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ผู้สูงอายุนั้นท่านมิได้ต้องการจะได้รับความช่วยเหลือ หรือได้รับการดูแลจากครอบครัวและสังคมเพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่เดียวกันท่านต้องการที่จะมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวหรือทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่สังคมด้วย หากท่านได้มีโอกาสนำความรู้หรือประสบการณ์ของท่านมาเป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและสังคม จะทำให้ท่านมีกำลังใจ มีความรู้สึกว่าคุณเองมีคุณค่า รู้สึกว่าได้รับการยอมรับถึงแม้ว่าจะอยู่ในวัยปลายของชีวิต สิ่งเหล่านี้จะมีผลอย่างมากต่อจิตใจของผู้สูงอายุ ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ เช่น Coopersmith (1981) กล่าวว่า การที่ผู้สูงอายุได้มีบทบาทหน้าที่การเป็นผู้ให้ เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์แก่บุคคลในครอบครัวหรือชุมชน จะทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง มีความพึงพอใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดด้านบวก ไม่รู้สึกด้อยค่า ตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเองต่อผู้อื่น และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข Brown (1990) กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมจะส่งผลให้ระดับความสุขในชีวิตต่ำ มีความรู้สึกไร้คุณค่า ในทางตรงข้าม ถ้าผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมีบทบาทช่วยสังคม จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขและมีความภูมิใจในตนเอง และสคิปเพอร์ ยอดเค็ชเชอร์ (2558: 10-48) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนของผู้สูงอายุให้มีความสุขไว้ข้อหนึ่งว่า “การทำตนให้เป็นประโยชน์” ผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหรือเป็นปราชญ์ชุมชน สามารถนำความรู้และประสบการณ์มาถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง หรือสามารถมีบทบาทเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันได้ เช่น การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสังคม การทำกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนในโรงเรียน การร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเสนอความรู้ด้านต่างๆ หรือการเป็นวิทยากร การณรงค์ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับผู้สูงอายุก็ยังเน้นเรื่องการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม ดังเช่นแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ได้กำหนดปรัชญาไว้ว่า ผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระแก่สังคม แต่สามารถมีส่วนร่วมเป็นพลังพัฒนาสังคม นอกจากนี้ยังกำหนดควิสัยทัศน์ว่า ผู้สูงอายุคือหลักชัยของสังคม (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559) นั่นแสดงว่า

ถึงแม้ผู้สูงอายุอาจจะเป็นผู้ที่สูงวัย ร่างกายเสื่อมถอย แต่ท่านยังคงมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ได้อีกมาก รวมทั้งด้านการให้ความรู้และการส่งเสริมการศึกษา

เมื่อพิจารณาความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาแล้วจะเห็นได้ว่า ท่านสามารถนำภูมิปัญญาของท่านมาช่วยเหลือคนในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง ทั้งแก่ผู้ที่อยู่ในวัยเรียน (ในลักษณะการศึกษาในระบบ) และแก่ผู้ที่พ้นวัยเรียนไปแล้ว ผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน ไปจนถึงวัยผู้สูงอายุ (ในลักษณะของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) นั้นหมายความว่า ภูมิปัญญาผู้สูงอายุสามารถช่วยส่งเสริมการศึกษาได้ทุกประเภท ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะช่วยส่งเสริมการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบนี้ ให้แก่ประชาชนในชนบทได้เป็นอย่างมาก เพราะประชาชนในชนบทส่วนใหญ่ไม่ได้มีโอกาสศึกษา หรือแหล่งที่จะให้บริการความรู้ด้านต่างๆ อย่างมากมาย เหมือนกับประชาชนที่อยู่ในเมืองใหญ่ ในชนบทส่วนใหญ่จะมีเพียงโรงเรียนประถมศึกษา เมื่อเด็กในวัยเรียน เรียนจบจากโรงเรียนประถมศึกษาแล้ว หากขาดแคลนทุนทรัพย์ ก็จะไม่ได้อ่านศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพราะสถานศึกษาส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเมือง บุคคลเหล่านี้ก็จะไม่ได้รับการศึกษาเช่นนี้ต่อไปจนถึงวัยทำงานและถึงวัยสูงอายุ เพราะนั่นหากได้มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นได้นำความรู้และประสบการณ์ของท่านมาช่วยส่งเสริมการศึกษาแก่คนในชุมชนของท่าน ก็นับว่าจะเป็นการส่งเสริมอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มโอกาสการศึกษาแก่ประชาชนในชนบท ซึ่งจะสามารถศึกษาหาความรู้ได้จากภูมิปัญญาที่อยู่ใกล้ตัว ที่อยู่ภายในชุมชนหรือใกล้เคียง แต่จากสภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ยังพบว่าผู้สูงอายุภูมิปัญญา ยังมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมการศึกษาประเภทต่างๆ ค่อนข้างน้อย ยังไม่มีระบบหรือแนวทางในเรื่องนี้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ผู้สูงอายุภูมิปัญญาบางท่าน พบว่าบางท่านได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรในการอบรมกลุ่มอาชีพบ้างนานๆ ครั้ง แต่บางท่านยังไม่เคยมีโอกาไปช่วยส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียนหรือสถาบันใดเลย ซึ่งสอดคล้องกับผลการทบทวนปัญหาและความท้าทายของระบบการศึกษาไทยโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่า ปัญหาประเด็นหนึ่งในส่วนของโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาที่ยังมีความเหลื่อมล้ำ ก็คือภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมน้อย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2560:70) เมื่อพิจารณาความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุภูมิปัญญาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าท่านสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการศึกษาได้เป็นอย่างดี ผู้สูงอายุภูมิปัญญาเปรียบเหมือนแหล่งทรัพยากรทางการศึกษาที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่ง นอกจากนั้นผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญานั้นมีอยู่ในทุกท้องถิ่นและอยู่ในใกล้ชิดประชาชนที่อยู่ในชนบททุกพื้นที่ การให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมส่งเสริมศึกษานั้นยังสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งของยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2560: 109) ซึ่งระบุว่า ให้ผู้สูงวัยได้รับการพัฒนาทักษะความรู้รวมทั้ง

ให้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และสืบสานภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศ เพราะฉะนั้นหากได้มีการศึกษาหาแนวทางเพื่อจะให้ผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาได้นำความรู้และประสบการณ์มาส่งเสริมการศึกษาแก่ประชาชนในชนบท ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชนทุกช่วงวัย ช่วยให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และในขณะเดียวกันก็ยังเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุอีกด้วย จะช่วยให้ท่านตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง และมีความภาคภูมิใจที่ได้ทำประโยชน์แก่ท้องถิ่น

ในประเทศไทยนั้น ผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาจะมีอยู่ในทุกท้องถิ่นทุกภูมิภาคของประเทศ ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งลักษณะของภูมิปัญญาจะเป็นไปตามบริบทและสภาพความเป็นอยู่ สภาพของทั้งสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไป สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาผู้สูงอายุในภาคกลางก่อน และเมื่อมีโอกาสจะได้ศึกษาภูมิปัญญาผู้สูงอายุในภาคอื่นๆ ต่อไป สำหรับการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการและความพร้อมของผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการศึกษาดูตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชนบท
- 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกรรมการชมรมผู้สูงอายุ ผู้บริหารและครูสถานศึกษาในระบบ ผู้บริหารและบุคลากรหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต่อแนวทางส่งเสริมการศึกษาดูตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชนบทโดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) เพื่อสังเคราะห์และเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาดูตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชนบท โดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

- 1) ด้านพื้นที่ศึกษา การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาในพื้นที่ภาคกลางของประเทศ
- 2) การกำหนดจังหวัดในภาคกลางนั้น คณะผู้วิจัยยึดตามการแบ่งของกรมทางหลวง ซึ่งแบ่งภูมิภาคของประเทศไทยออกเป็น 4 ภาค โดยภาคกลางประกอบไปด้วย 27 จังหวัด แต่สำหรับพื้นที่ที่ศึกษาผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงมา 5 จังหวัด ในภาคกลาง
- 3) ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญา เป็นผู้สูงอายุ (ทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ถึง 80 ปี) ที่ได้รับการคัดเลือกและยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละจังหวัด และยังมีความพร้อมที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้และ

ประสบการณ์ได้ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มผู้เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย กรรมการชมรมผู้สูงอายุ ผู้บริหารและครูสถานศึกษาในระบบโรงเรียนในชุมชน ผู้บริหารและบุคลากรหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบในชุมชนและ บุคลากร หน่วยงาน / องค์กรที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน

4) ด้านประเด็นที่ศึกษา การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชนชนบทโดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาการส่งเสริมการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ผู้สูงอายุจะมีโอกาสนำความรู้และประสบการณ์มาถ่ายทอด หรือมาให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน

2) ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางให้ผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมสังคม ได้ช่วยเหลือสังคม จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข เกิดความรู้สึกว่าตนยังเป็นที่ยอมรับ มีคุณค่า มีศักดิ์ศรี

3) ประชาชนในชุมชนมีโอกาสได้รับความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าจากผู้สูงอายุ และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างคนต่างวัยในชุมชนเดียวกัน

4) ผลการวิจัยนี้ หน่วยงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ประโยชน์ เป็นแนวทางในการส่งเสริมบทบาทดังกล่าวของผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นทั่วประเทศ

5) ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ เพื่อให้องค์ความรู้นี้ได้เผยแพร่ไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

นิยามศัพท์

1) ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง เป็นผู้มีสติระร่างกาย ความแข็งแรง สติปัญญา เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดประสิทธิภาพลง บทบาททางหน้าที่การงานลดลง

2) ผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ผู้สูงอายุชายและหญิงที่มีอายุ 60-80 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านต่างๆ และได้รับการยอมรับให้เป็นภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งยังมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ได้

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 9 กลุ่มหรือ 9 ด้าน ตามประเภทของประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญ คือ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์

แผนไทย ด้านการจัดหาทรัพยากรธรรมชาติ ด้านกองทุนธุรกิจชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

3) การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งการศึกษาหรือการเรียนรู้ทุกรูปแบบนี้เกิดขึ้นแก่บุคคลทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิด จนตาย การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาสำหรับบุคคลผู้อยู่ในวัยเรียน ส่วนการศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษสำหรับผู้พ้นวัยเรียนไปแล้วจนถึงวัยสูงอายุ ซึ่งอาจเรียกว่า เป็นการศึกษาคู่เนื่องและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากความสนใจของแต่ละบุคคล สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิตของบุคคล (คำว่าการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความหมายใกล้เคียงกันมาก จึงพบว่ามีการใช้แทนกัน สำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้คำว่าการศึกษาตลอดชีวิต)

4) พื้นที่ภาคกลางตามการแบ่งของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง, 2558) ได้แบ่งภูมิภาคของประเทศไทยออกเป็น 4 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ โดยภาคกลางประกอบด้วย กาญจนบุรี ชัยนาท นครนายก นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี ราชบุรี ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตรัง ปราจีนบุรี ระยอง และสระแก้ว

5) สภาพปัจจุบัน ในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง โอกาสที่ผู้สูงอายุภูมิปัญญาได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของท่านและลักษณะของการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท่าน แก่ประชาชนในท้องถิ่นในปัจจุบัน

6) ความต้องการและความพร้อมในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุภูมิปัญญาที่มีความยินดี มีความเต็มใจที่จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของท่านแก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยช่วยส่งเสริมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

7) แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง แนวปฏิบัติในการที่ผู้สูงอายุภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีส่วนช่วยในการส่งเสริมการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับประชาชนทุกช่วงวัย โดยแนวทางจะครอบคลุมวัตถุประสงค์ ขอบเขตเนื้อหา ทักษะการส่งเสริม วิธีการ สถานที่ การติดตาม ประเมินผล ผลที่คาดหวัง